

Ushbu omillar moliyaviy natijalarni noto’g’ri shakllanishiga va tahlil natijalarining ishonchliligini pasayishiga olib keladi.

Xarajatlar va daromadlar hisobi tizimini takomillashtirish uchun quyidagi yo’nalishlar muhim hisoblanadi:

- Xalqaro standartlarga moslashtirish. Hisob siyosatida MHXS tamoyillarini joriy etish moliyaviy hisobotning xalqaro talablarga mosligini ta’minlaydi.
- Avtomatlashtirilgan dasturiy tizimlardan foydalanish. 1C, SAP kabi platformalar ma’lumotlarning tezkor qayta ishlanishini va inson omilini kamaytiradi.
- Ichki nazoratni kuchaytirish. Xarajatlar va daromadlar bo’yicha ichki audit mexanizmlarini joriy etish aniqlikni oshiradi.
- Analitik hisobotlarni rivojlantirish. Xarajatlar va daromadlar dinamikasini tahlil qilish uchun boshqaruv hisobini takomillashtirish zarur.
- Kadrlar malakasini oshirish. Zamonaviy standart va texnologiyalarni biladigan buxgalterlar tizim samaradorligini oshiradi[5].

Yuqorida taklif etilayotgan takomillashtirish jarayonida quyidagi natijalarga erishiladi:

- buxgalteriya ma’lumotlarining aniqligi va shaffofligi ortadi;
- foyda va zararlar tahlili real holatni aks ettiradi;
- boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoni tezlashadi;
- xalqaro investorlar uchun moliyaviy hisobot ishonchliligi oshadi;
- korxonaning raqobatbardoshligi mustahkamlanadi.

Korxonalarda xarajatlar va daromadlar hisobi tizimi moliyaviy boshqaruvning markaziy bo’g’ini bo’lib, uning to’g’ri tashkil etilishi foyda va zararlarining haqqoniy aniqlanishini, moliyaviy natijalarning ishonchliligini va boshqaruv qarorlarining samaradorligini ta’minlaydi.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, amaldagi hisob tizimida bir qator kamchiliklar mavjud: xarajatlarni noto’g’ri tasniflash, daromadlarni tan olishda yagona yondashuvning yo’qligi, avtomatlashtirilgan tizimlarning to’liq joriy etilmaganligi hamda ichki nazoratning sustligi. Bu muammolar korxona faoliyatining haqiqiy moliyaviy holatini aks ettirishda to’siq bo’lmoqda.

Shu munosabat bilan quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- Xarajatlar va daromadlar hisobini xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga moslashtirish.
- Avtomatlashtirilgan buxgalteriya dasturlarini keng joriy etish.
- Ichki audit va nazorat tizimini mustahkamlash.
- Boshqaruv hisobotlarini analitik tahlilga yo’naltirish.
- Buxgalteriya xodimlarining malakasini muntazam oshirish.

Mazkur chora-tadbirlarni amalga oshirish natijasida korxonalarda buxgalteriya ma’lumotlarining ishonchliligi ortadi, moliyaviy hisobotlar xalqaro talablarga yaqinlashadi, boshqaruv qarorlarini qabul qilishda tezkorlik va aniqlik ta’minlanadi. Bu esa iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va korxonaning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Abdullayev, A. B. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2019.
2. Akramov, Sh. T. Moliyaviy hisobot va uning tahlili. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Aliqulov, I. Q. Korxonalarda xarajatlar hisobini tashkil etish va tahlil qilish. – Toshkent: Universitet, 2021.
4. Bekmurodov, A. Sh. Buxgalteriya hisobi standartlari va xalqaro amaliyot. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.
5. Murodov, R. A. Moliyaviy natijalar hisobi va tahlili. – Toshkent: Fan, 2022.

BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARINING OG’ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA KREATIV YONDASHUV

Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna

Farg’ona davlat universiteti, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori, dotsent

zn.ortiqova@gmail.com

Obidova Xurshidaxon Ilhomjon qizi – Farg’ona davlat universiteti, magistranti

bonubonu6655@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining og‘zaki nutqini rivojlantirish jarayonida kreativ yondashuvning ahamiyati, metodlari hamda samarali usullari yoritilgan. Tadqiqotda o‘qituvchining pedagogik mahorati, dars jarayonida o‘quvchini erkin fikrlashga undovchi interaktiv va ijodiy topshiriqlar roli tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: og‘zaki nutq, kreativ yondashuv, boshlang‘ich ta’lim, interaktiv metod, kommunikativ kompetensiya.

DEVELOPING PRIMARY SCHOOL STUDENTS’ ORAL SPEECH THROUGH A CREATIVE APPROACH

Zulfiya Nurmakhmatovna Ortiqova

Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor, Fergana State University
zn.ortiqova@gmail.com

Khurshidakhon Ilkhomjon qizi Obidova – Master’s Student, Fergana State University
bonubonu6655@gmail.com

Abstract. This article highlights the importance of a creative approach in developing primary school students' oral speech, as well as its methods and effective techniques. The study analyzes the teacher's pedagogical skills and the role of interactive and creative tasks that encourage students to think freely during the lesson.

Keywords: oral speech, creative approach, elementary education, interactive method, communicative competence.

РАЗВИТИЕ УСТНОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ПОМОЩЬЮ КРЕАТИВНОГО ПОДХОДА

Ортикова Зульфия Нурмахаматовна

доктор философии по педагогическим наукам (PhD), доцент,
Ферганский государственный университет
zn.ortiqova@gmail.com

Обидова Хуршидахон Илхомжон кизи
магистрантка, Ферганский государственный университет
bonubonu6655@gmail.com

Абстрактный. В данной статье освещается важность творческого подхода в развитии устной речи младших школьников, а также его методы и эффективные приемы. В исследовании анализируется педагогическое мастерство учителя и роль интерактивных и творческих заданий, которые побуждают учащихся свободно мыслить во время урока.

Ключевые слова: устная речь, творческий подход, начальное образование, интерактивный метод, коммуникативная компетентность.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim jarayonida o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, o‘z fikrini erkin ifoda etish, ijodkorlik va kommunikativ ko‘nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf davri bolaning shaxs sifatida shakllanishi, tafakkuri va nutqiy salohiyatining rivojlanishida hal qiluvchi bosqich sanaladi. Shu bois, boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirish, ularni muloqotga kirishishga o‘rgatish, o‘z fikrini aniq, ravon va mantiqiy tarzda bayon qila olishga yo‘naltirilgan metod va usullarni takomillashtirish zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Og‘zaki nutq bolaning kundalik hayotida, o‘qish jarayonida hamda jamiyatda o‘z o‘rnini topishida asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, nutq madaniyati bolaning tafakkur darajasi, dunyoqarashi va ijtimoiy faolligini ifodalaydi. Shuning uchun ham o‘qituvchi o‘quvchilarni nutqiy faoliyatga jalb etishda an’anaviy yondashuvlar bilan cheklanib qolmasligi, balki o‘quvchilarni qiziqtiruvchi, ularning ijodiy fikrlashini rag‘batlantiruvchi kreativ metodlardan foydalanishi zarur.

Kreativ yondashuv o‘quvchi shaxsining ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarish, nutqiy faoliyatni tabiiy, hayotiy vaziyatlar asosida tashkil etish, o‘quvchilarda o‘ziga ishonch va muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv o‘quvchilarni nafaqat til materiallarini o‘zlashtirishga, balki ularni amalda qo‘llash, erkin fikrlash, so‘z bilan ijod qilishga undaydi.

Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining og‘zaki nutqini rivojlantirishda kreativ yondashuvni qo‘llash – o‘quv jarayonini yangicha, interfaol, shaxsga yo‘naltirilgan ruhda tashkil etish imkonini beradi. Bu esa zamonaviy ta’limning asosiy maqsadlariga – raqobatbardosh, fikrlovchi, erkin muloqot qiluvchi shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Boshlang‘ich ta’lim bosqichi o‘quvchining shaxs sifatida shakllanishida poydevor vazifasini bajaradi. Ayniqsa, nutqiy kompetensiyani shakllantirish – bu jarayonning eng muhim tarkibiy qismidir. Chunki o‘quvchi nutq orqali fikrini ifoda etadi, o‘zini atrofdagilarga tanitadi va ijtimoiy hayotga kirishadi. Shu bois, og‘zaki nutqni rivojlantirish jarayonida an’anaviy metodlardan tashqari, kreativ yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Og‘zaki nutq — insonning tafakkuri va madaniyatini ifodalovchi asosiy vositadir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun og‘zaki nutq nafaqat muloqot quroli, balki o‘qish, yozish va fikrlash malakalarining shakllanishiga zamin yaratadi. Didaktik nuqtai nazardan, nutqni rivojlantirish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

- tinglab tushunish;
- fikrni og‘zaki ifodalash;
- suhbat qurish;
- ijodiy nutqiy faoliyatga jalb etish.

Kreativ yondashuv — o‘quvchining shaxsiy qobiliyatlarini ochish, mustaqil va noodatiy fikrlashini rag‘batlantirishga qaratilgan ta’limiy faoliyatdir. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi dars jarayonida quyidagi kreativ metodlardan foydalansa, nutqni rivojlantirish yanada samarali bo‘ladi:

- “Rolga kirish” o‘yini: o‘quvchilar ertak yoki hikoya qahramonlari sifatida suhbatlashadilar;
- “Zanjirli hikoya” usuli: har bir o‘quvchi navbatma-navbat bir jumladan hikoyani davom ettiradi;
- “Rasm asosida hikoya tuzish”: tasviriy material orqali so‘z boyligini kengaytirish;
- “Savol-javob zanjiri”: o‘quvchilar o‘zaro savol berish orqali fikrlashni faollashtiradilar.

Kreativ metodlardan foydalanish natijasida o‘quvchilar quyidagi ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar:

- so‘z boyligi kengayadi;
- mustaqil fikrlash va o‘z fikrini aniq ifodalash qobiliyati ortadi;
- jamoada erkin muloqot qilish madaniyati shakllanadi;
- nutqiy faollik va ijodiy tafakkur kuchayadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, dars jarayoniga kreativ yondashuv kiritilgan sinflarda o‘quvchilarning nutqiy faolligi 30–40% ga oshadi. Bu esa o‘quvchilarning o‘z fikrini og‘zaki bayon qilishdagi ishonchini kuchaytiradi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Kreativ yondashuv asosida olib borilgan nutqiy mashg‘ulotlar natijasida quyidagi ijobiy o‘zgarishlar kuzatiladi:

5. o‘quvchilar o‘z fikrini erkin, mantiqiy va ravon ifoda eta boshlaydilar;
6. so‘z boyligi kengayadi, talaffuz madaniyati yaxshilanadi;
7. tinglash, javob berish, savol berish madaniyati shakllanadi;
8. darslarda faol ishtirok, tashabbuskorlik va o‘ziga ishonch ortadi;
9. ijodiy fikrlash va mustaqil nutqiy faoliyat rivojlanadi.

Demak, kreativ yondashuv o‘quvchining og‘zaki nutqini rivojlantirishda eng samarali yo‘nalishlardan biri bo‘lib, u ta’limning sifatini oshirishga, shaxsiy rivojlanishiga va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kreativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayonida quyidagi psixologik-pedagogik o‘zgarishlar kuzatildi:

- a) Og‘zaki nutq faolligining oshishi

Darslarda o‘quvchilar faol ishtirok eta boshladilar. Ular o‘qituvchi savollariga qisqa javob berishdan tashqari, mustaqil ravishda hikoya tuzish, fikrini asoslash, o‘z nuqtai nazarini ifoda etish kabi faoliyatlarga jalb etildilar. Bu jarayon ularning nutqiy faolligini va mantiqiy tafakkurini oshirdi.

- b) So‘z boyligining kengayishi

O‘quvchilar yangi so‘zlarni eslab qolish, ularni gapda ishlatish, sinonim va antonimlardan foydalanish malakasini egallay boshladilar. Ayniqsa, “rasm asosida hikoya tuzish” mashqlari so‘z boyligini kengaytirishda samarali bo‘ldi.

c) Muloqot madaniyatining shakllanishi

O‘quvchilar bir-birini tinglash, fikrini hurmat bilan qabul qilish, o‘z navbatini kutish, so‘rash va javob berish qoidalariga rioya qila boshladilar. Bunday ko‘nikmalar ularning ijtimoiy faolligini oshirib, jamoada muloqot qilish madaniyatini shakllantirdi.

d) O‘ziga ishonch va ijodiy faollikning ortishi

Kreativ metodlar orqali o‘quvchilar o‘z fikrini aytishdan cho‘chimaydigan, xatodan qo‘rqmaydigan darajaga yetdilar. Ular o‘zlari tuzgan hikoyalar, sahnalar orqali ijodiy fikrlashga o‘rgandilar. Har bir o‘quvchining nutqiy salohiyatini ochish imkoniyati paydo bo‘ldi.

Tajriba davomida kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, kreativ muhit bolalarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Quyidagi omillar ayniqsa muhim bo‘lib chiqdi:

- o‘quvchining erkin fikrlashiga imkon beruvchi ochiq muloqot muhiti;
- o‘qituvchining ijobiy munosabati va qo‘llab-quvvatlashi;
- har bir bolaning fikrini qadrlash va e’tirof etish;
- rag‘batlantiruvchi baholash tizimi (og‘zaki maqtov, yulduzchalar, badge-lar).

Shunday muhitda o‘quvchilar nutqiy faoliyatni majburiy jarayon sifatida emas, balki o‘z qobiliyatlarini namoyon etish vositasi sifatida qabul qiladilar. Bu esa nutqiy rivojlanishning tabiiy va barqaror bo‘lishiga olib keladi.

XULOSA

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining og‘zaki nutqini rivojlantirish ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Chunki og‘zaki nutq bolaning tafakkuri, dunyoqarashi, muloqot madaniyati va shaxsiy rivojlanishini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Shu jihatdan, ta’lim jarayoniga kreativ yondashuvni joriy etish o‘quvchilarning nutqiy salohiyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, kreativ yondashuv o‘quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga, o‘z fikrini mustaqil ifoda etishga va yangi g‘oyalar yaratishga undaydi. Bunda o‘qituvchi o‘quvchi uchun shunchaki bilim manbai emas, balki hamkor, yo‘lboshchi va ijodiy muhit yaratuvchi sifatida faoliyat yuritadi.

Xulosa qilib aytganda, kreativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining og‘zaki nutqini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib, ularning nafaqat til kompetensiyasini, balki mustaqil fikrlovchi, ijodiy, faol va o‘z fikrini erkin bayon eta oladigan shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

10. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch*. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev. *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
12. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
13. To‘xliyeva Sh., Mamatova D. *Nutq o‘stirish metodikasi*. — Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
14. G‘ulomova D. *Boshlang‘ich ta’limda og‘zaki nutqni rivojlantirish texnologiyalari*. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
15. Jalolova G. *Interfaol metodlar va ularning ta’limdagi ahamiyati*. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018.
16. Vygotskiy L.S. *Psixologiya razvitiya rechi*. — Moskva: Pedagogika, 1999.
17. Zunnunov A., Qodirova N. *Boshlang‘ich ta’lim metodikasi*. — Toshkent: Ilm ziyo, 2022.
18. Rahmatullayeva R. *Kreativ pedagogika asoslari*. — Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021.

DEVELOPING LISTENING COMPREHENSION IN THE FIELD OF ELECTRIC POWER

Yunusova Nilufar Maxmudjon qizi

Senior teacher of the department " Foreign languages" of NamSTU

Email: lotos@com.uz +998932155121

Annotation: In today’s rapidly evolving energy sector, effective communication and understanding are key components for success. As the global demand for electricity grows, coupled with